

Nr 663

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 58, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m.*

Enligt den särskilda lagstiftningen av år 1949 angående bankaktiebolags kassareserv äger Konungen på framställning av riksbanksfullmäktige och efter hörande av bank- och fondinspektionen förordna, att bankaktiebolags kassareserv skall vara större än vad som krävs enligt banklagen, i den mån sådant prövas nödigt med hänsyn till utomordentliga omständigheter. Maximitalet för kassareservkvoten är i beredskapslagen fastställt till 50 procent av bankaktiebolagets förbindelser med undantag av garantiförbindelser och skulder på grund av insättningar å sparkasseräkning. I propositionen nr 58 föreslås, att denna lagstiftning skall få förlängd giltighetstid till och med den 30 juni 1961.

Förordnande enligt beredskapslagen har inte varit i kraft sedan år 1952. Inom ramen för denna lagstiftning har emellertid riksbanken på annat sätt påverkat bankernas kassareserver. År 1952 träffades en överenskommelse mellan riksbanken och affärsbankerna, varvid de sistnämnda förband sig att hålla vissa likviditetskvoter. Sedan 1954 har riksbanken utfärdat rekommendationer rörande likviditetskvoterna, som affärsbankerna haft att följa. Bestämmelserna var till en början, att de största bankerna skulle hålla minst 33 procent av skulderna, exklusive sparkasseräkning, i sådana tillgångar som kassa, statspapper och vissa statsgaranterade obligationer, medan för de mindre bankerna kvoten skulle vara minst 15 procent. Under den senaste tiden har emellertid likviditetsbestämmelserna blivit kraftigt skärpta. I juli i fjol höjde riksbanken kraven på affärsbankernas likviditetskvoter till 40 procent för de större bankerna och till 30 resp. 20 procent för de mindre bankerna. I samband med diskontohöjningen i januari i år skärptes ytterligare kraven på affärsbankernas likviditet, så att de största bankerna numera skall hålla en likviditetskvot på 45 procent, medan siffrorna för de övriga fixerades till 35 procent resp. 25 procent.

Skärpningen av restriktionerna och räntehöjningen har till stor del sin orsak i den statliga utgiftsexpansionen och förmånsställningen för bostadsbyggandet. Kapitalmarknaden har under den senaste tiden i huvudsaklig utsträckning varit reserverad för bostadsbyggandet. Mot ett årligt nettospa-

rande hos de s. k. kapitalmarknadsinstituterna av cirka 3 miljarder kronor har från enbart bostadssektorn förelegat ett behov av långtidslån på omkring 2 miljarder kronor — utöver den kapitalanskaffning för bostadsändamål på bortåt 1 miljard kronor som sker via statsbudgeten. Då utrymmet på kapitalmarknaden — utöver den prioriterade kreditgivningen till bostadssektorn — sålunda varit starkt begränsat, har den statliga upplåningen i allt större utsträckning skjutits över till bankväsendet. Staten har under de senaste åren täckt huvuddelen av de uppkomna budgetunderskotten genom kortfristig upplåning i bankerna. Affärsbankernas krediter mot skattkamarväxlar och korta obligationer (inklusive hypoteksobligationer för bostadssektorn) steg under 1959 med cirka 1 120 miljoner kronor. År 1956 var av statsskulden cirka 2,9 miljarder kronor eller 17 procent placerade hos affärsbankerna, men år 1959 hade dessa siffror stigit till 4,9 miljarder kronor och 23 procent.

Staten och bostadssektorn har genom de vidtagna regleringsåtgärderna fått utvidgat kreditutrymme. I de likvida tillgångar, som bankerna skall hålla i kassareserv, ingår i första hand skattkamarväxlar och kortfristiga obligationer, utfärdade av staten eller av hypoteksinstituterna inom bostadssektorn. Den genom den statliga utgiftsexpansionen ökade penningtillgången hos affärsbankerna har till följd av de skärpta likviditetskvotsbestämmelserna i ökad utsträckning kunnat tillföras staten och det prioriterade bostadsbyggandet. De tillämpade kreditrestriktionerna har sålunda inte begränsat kreditgivningen på det område där expansionen framträtt, nämligen från staten och bostadssektorn, utan tvärtom skapat ökat utrymme för densamma. Den av det statliga utgiftsöverskottet föranledda höga likviditeten på marknaden har — såsom framhållits av bankoutskottet i dess utlåtande nr 7 i år — skapat betydande risker för rubbningar av den samhällsekonomiska balansen.

Den prioriterade ställning, som bostadsbyggandet fått på kreditmarknaden, bör särskilt uppmärksammas. Riksbanken har genom sin emissionskontroll satt kreditgivningen till bostadsbyggandet i en klar förmånsställning på obligationsmarknaden. Även i riksbankens anvisningar för affärsbankernas kreditgivning har förmånsrätt för bostadsproduktionen ingått. Affärsbankernas utestående byggnadskreditiv kan beräknas uppgå till cirka 1 miljard kronor, beroende på att denna utlåning omfattar även färdiga hus, för vilka man inte lyckats ordna den definitiva finansieringen. Härtill kommer att kreditgivningen hos sparbankerna, postsparbanken och försäkringsbolagen också till stor del koncentrerats på bostadsfinansieringen.

Den förda kreditpolitiken med likviditetskvotssystemet har sålunda inneburit, att pengar dirigerats från det produktiva näringslivet till staten och bostadssektorn. Nettokreditgivningen till industrien har, såsom bankoutskottet redovisat i sitt utlåtande nr 7 i år, inte ökats. Läget för näringslivet har pressats inte endast genom att kreditgivningen hållits tillbaka utan även genom de skärpta räntevillkoren. Det stora statliga lånebehovet och dess till-

godoseende i första hand på den korta lånemarknaden har angivits som den huvudsakliga orsaken till den i januari genomförda räntehöjningen. Då härvid utlåningsräntorna på riksbankens rekommendation höjdes mer än inlåningsräntorna och räntemarginalen sålunda vidgades, innebär detta de facto, att kostnaderna för den statliga upplåningen inom bankväsendet till en del får bäras av låntagarna inom näringslivet samt av spararna.

Näringslivet i vårt land har obestriddligen ett högt kostnadsläge. Lättnader i kreditpolitiken i syfte att stimulera företagets investeringar och sänka deras kostnader framstår som angelägna, om vårt näringsliv skall kunna hävda sig i konkurrensen på världsmarknaden. Den kreditpolitik som förts under de senaste åren har enligt vår mening inte gagnat detta syfte på tillfredsställande sätt. Under den konjunkturnedgång, som inträffade under 1958 och början av 1959, borde generellt verkande åtgärder i större utsträckning ha satts in för främjande av företagsamheten. Den första försvarslinjen mot arbetslöshet och avsättningssvårigheter bör nämligen enligt vår mening gå inom företagen själva. I början av år 1959 förelåg enligt vår uppfattning förutsättningar för en räntesänkning. En dylik lättnad i kreditpolitiken skulle självfallet varit av särskild betydelse för de mindre företagen, som i regel har relativt begränsade möjligheter till självfinansiering och vilka inte haft investeringsfonder att tillgå. Därest en räntesänkning då hade genomförts hade dessutom en senare höjning av räntan icke behövt ske till nuvarande höga nivå, och företagsamheten skulle inte ha drabbats av sådana kostnadshöjningar som nu blivit fallet.

Den dirigering av kapitalet bort från det produktiva näringslivet, som den förda kreditpolitiken inneburit, och den därmed förbundna skärpningen av räntevillkoren kan enligt vår mening inte godtas. Inför den omställning, som förverkligandet av sex- och sjustatsmarknaderna medför för vårt näringsliv, och över huvud taget inför en skärpt konkurrens på världsmarknaden framstår det som angeläget, att näringslivet beredes ökat utrymme för investeringar. De mindre företagen har drabbats särskilt hårt av den förda kreditpolitiken. De har såsom framhållits i mindre utsträckning än de större företagen möjligheter till självfinansiering och de är i större utsträckning än dessa beroende av bankkrediter, då de i stort sett är utestängda från obligationsmarknaden, aktiemarknaden och andra källor för långfristig kreditgivning.

Enligt vår mening är det nödvändigt, att övergång snarast möjligt sker till en annan kreditpolitik. Statsfinanserna måste anpassas så, att det produktiva näringslivet får ökat utrymme på kreditmarknaden. Angelägenheten härav har i andra sammanhang understrukits från vårt håll. Prioriteringen av bostadsproduktionen på kreditmarknaden måste upphöra. Bostadsbyggandet bör efter hand få konkurrera om kapitalet på samma villkor som andra investeringar. Det produktiva näringslivet måste tillförsäkras möjligheter till de krediter som är nödvändiga för rationalisering och effektivisering av pro-

duktionen. Allmänna hypoteksbanken måste beredas tillfälle att genom lån på obligationsmarknaden tillgodose jordbrukets behov av långfristiga krediter. Det är angeläget, att de åtgärder, som är möjliga i nuläget till förbättring av näringslivets kreditförhållanden, snarast vidtages.

Härvid måste uppmärksamheten i första hand riktas på småföretagsamheten, som drabbats hårdast av kreditrestriktionerna och även har de största svårigheterna att motse inför det skärpta konkurrensläget. Från vårt håll har tidigare i motionerna I: 382 och II: 478 föreslagits, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1960/61 skall beviljas intill ett belopp av 135 miljoner kronor, innebärande en ökning med 100 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. I motionerna I: 511 och II: 635 angående anslutningen till EFTA-konventionen har vi anknutit till detta yrkande. Det är enligt vår mening angeläget att den statliga kreditgarantivningen till hantverk och småindustri utvidgas på det sätt vi föreslagit. Såsom förhållandena nu utvecklats på kreditmarknaden synes oss emellertid ytterligare åtgärder nödvändiga för tillgodoseende av småföretagsamhetens kreditbehov. Härvid måste garantier skapas för att småföretagsamheten verkligen kan få de erforderliga krediterna, vilket lämpligen bör ske genom utvidgning av den direkta långivningen via företagareföreningarna. I årets statsverksproposition har till den nybildade hantverks- och industrilånefonden föreslagits anvisande av ett investeringsanslag av endast 4 miljoner kronor. Det synes oss nödvändigt, att den direkta långivningen till småföretagsamheten utvidgas med 100 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Företagareföreningarna äger f. n. av statsmedel utlämna lån till en och samma företagare å sammanlagt högst 40 000 kronor. I ett flertal remissyttranden över betänkandet angående statligt kreditstöd till hantverk och småindustri (SOU 1959: 7) framhölls, bl. a. av flertalet företagareföreningar och länsstyrelser, att detta maximibelopp är alltför lågt. Inför det ökade investeringsbehov, som småföretagsamheten har inför EFTA-marknaden och en i övrigt skärpt konkurrens, synes det oss angeläget, att maximibeloppet höjes till 80 000 kronor. För en utvidgning av kreditgivningen till småföretagsamheten kan utrymme skapas vid beslut enligt de motioner, som från vårt håll väckts angående sänkning av det aktuella bostadsbyggnadsprogrammet med 3 000 lägenheter till 60 000 lägenheter.

Såsom vi ovan framhållit bör den omläggning av kreditpolitiken, som enligt vår mening är nödvändig, genomföras snarast möjligt. Av propositionen framgår, att Kungl. Maj:t har för avsikt att till nästa år — i anledning av det betänkande som väntas från kreditmarknadsutredningen — framlägga förslag angående den framtida utformningen av lagstiftningen rörande bankaktiebolags kassareserver. Till frågan om ur penningpolitisk synpunkt motiverade särskilda bestämmelser på ifrågavarande område får ställning sålunda tagas i nämnda senare sammanhang. Mot bakgrunden härav synes oss

Kungl. Maj:ts förslag om förlängd giltighetstid för den gällande beredskapslagstiftningen böra godtas under förutsättning av att den av kreditpolitiken särskilt hårt drabbade småföretagsamheten tillgodoses genom utökning av långivningen via företagareföreningarna i enlighet med vad vi ovan anförde.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 58 måtte

- I. godtaga Kungl. Maj:ts förslag angående förlängning av den särskilda lagstiftningen om bankaktiebolags kassareserv men medge lagens ikraftträdande först efter beslut om investeringsanslag till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1960/61 med 104 miljoner kronor, dvs. 100 miljoner kronor utöver vad som föreslagits i statsverkspropositionen;
- II. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av förslag till årets riksdag om ökning av investeringsanslaget till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1960/61 till 104 miljoner kronor samt om rätt för företagareförening att bevilja sådant lån till en och samma företagare å sammanlagt högst 80 000 kronor i enlighet med motionens syfte; samt
- III. i skrivelse till riksbanksfullmäktige anhålla, att riksbanken snarast möjligt avvecklar den nu gällande prioriteringen å kreditmarknaden för bostadssektorn och den statliga sektorn.

Stockholm den 15 mars 1960

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson

Lars Eliasson

i Skegrie

i Sundborn

Anders Pettersson

J. W. Pettersson

S. G. W. Wahlund

i Dahl

i Norregård